

رابطه بین طبقه اجتماعی و فرهنگ سیاسی در شهر اردبیل

مقدمه: از عوامل تأثیرگذار بر توسعه سیاسی، چگونگی جهت‌گیریهای نسبت به نظام سیاسی و ایفای نقش سیاسی افراد آن جامعه است. این جهت‌گیریها و کنشهای سیاسی افراد، ممکن است در بین طبقات اجتماعی (با توجه به سرمایه‌های اقتصادی و فرهنگی) متفاوت باشد. بر این اساس تحقیق حاضر درصدد شناسایی فرهنگ سیاسی طبقات اجتماعی است.

روش: این تحقیق به صورت پیمایش و با ابزار پرسشنامه با حجم نمونه ۴۰۰ نفر و روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای در شهر اردبیل در سال ۱۳۹۸ انجام شد.

یافته‌ها: فرهنگ سیاسی طبقه پایین و متوسط از نوع «محدود-تبعی» و فرهنگ سیاسی طبقه بالا از نوع «تبعی-مشارکتی» است. همچنین، تفاوت معنی‌داری بین فرهنگ سیاسی طبقه متوسط و پایین وجود ندارد، ولی فرهنگ سیاسی طبقه بالا، تفاوت معنی‌داری با فرهنگ سیاسی طبقات متوسط و پایین دارد.

بحث: فرهنگ سیاسی طبقات اجتماعی در ایران گویای شکاف بین نظام سیاسی و مردم، بی‌اعتمادی نهادی، دوری از اقتدارگرایی و پیچیده‌پنداشتن موضوع سیاست است. بنابراین فرهنگ سیاسی در اذهان و اندیشه‌ها رشد یافته، ولی در بعد رفتاری و عملی عقب افتاده است که می‌تواند ناشی از «هزینه‌های فعالیت سیاسی» باشد و یا ناشی از «فرهنگ سیاسی» که در طول تاریخ در ایران وجود داشته است.

۱. علی محمد جوادی
دکتر جامعه‌شناس، دانشگاه پیام نور،
گروه علوم اجتماعی، تهران، ایران
(نویسنده مسئول)،
<javadi.alimohammad@pnu.
ac.ir>

۲. محمدعلی برادران
دکتر تاریخ و تمدن ملل اسلامی،
دانشگاه آزاد اسلامی، واحد
پارس‌آباد مغان، ایران

۳. مراد برادران
دکتر جامعه‌شناس، دانشگاه پیام نور،
گروه علوم اجتماعی، تهران، ایران

واژه‌های کلیدی:

طبقه اجتماعی، فرهنگ سیاسی، فرهنگ
سیاسی مشارکتی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۱

Relationship between Political Culture and Social Classes in Ardabil

▶ 1- **Alimohammad Javadi**
Ph.D in Sociology,
Department of Social
Sciences, Payame Noor
University, Tehran, Iran.
(Corresponding author),
<javadi.alimohammad@pnu.
ac.ir>

▶ 2- **Mohammadali Baradaran**
Ph.D in History and
Civilization of Islamic
nations, Islamic Azad
university, Branch of
Parsabade Moghan, Iran.

▶ 3- **Morad Baradaran**
Ph.D in Sociology,
Department of Social
Sciences, Payame Noor,
Tehran, Iran

Keywords:

Social class, Political culture, Participatory political culture

Received: 2020/11/27

Accepted: 2022/01/11

Introduction: One of the factors influencing political development in a society is the orientation of the political system and the political role of the individuals in that society. The political orientations and actions of individuals may be different among social classes. (according to economic and cultural capital). The present study seeks to identify the political culture of social classes in the society.

Method: The current study was quantitative, and the data were conducted through survey questionnaire from a sample size of 400 people in Ardabil in 2019.

Finding: The results showed the type of political culture of the middle class and the lower class is the subject – parochial and that of political culture of upper classes is Parochial-participatory. Results of analysis of variance and Scheffe test showed that there was not any significant difference between middle and lower class political culture; however, there a significant difference between the upper-class political culture and middle and lower class political culture. Confirmatory factor analysis of political culture indicators was performed by Amos Graphic software and the variables of social class, age, and gender in relation to political culture were found to be significant by regression test. In general, there is a gap between the political system and individuals in society.

Discussion: The political culture of the social classes in Iran shows the gap between the political system and the people, institutional distrust, avoidance of authoritarianism, and complicating politics. Thus, political culture has grown in the minds and thoughts, but it has lagged behind in behavioral and practical dimensions, which can be due to the “costs of political activity”, or the “political culture”, and it has existed in Iran throughout its history.

Extended abstract

Introduction: One of the factors influencing political development is the way the political system and the political role of the people in that society is oriented. These political orientations and actions of individuals may differ among social classes (depending on economic and cultural capital). Accordingly, the present study seeks to identify the political culture of social classes in the society.

The theoretical framework of the current research study in the field of political culture is the theory of Almond and Verba, and in the field of social class the theory of Eric Allen Wright was employed.

Method: The current study was quantitative, and the data were conducted through survey questionnaire from a sample size of 400 people in Ardabil in 2019. The research sampling method was multi-stage clusters. Thus, the city of Ardabil was divided into five regions: north, south, east, west, and center, and in each region, two clusters were randomly selected, and within each cluster, blocks and then streets and alleys. They were randomly selected and systematically interviewed by referring to the doors of the houses. The most important criterion for measuring class according to Allen Wright's theories together with dimensions it presents (management or organizational authority and independence, ownership relations, having rare skills or competencies) as well as the theories of other researchers such as Sorensen, is the most important criterion for measuring class are known as job categories (Wright, 2016). Pressman (2007), Birdsall's (2010) household assets, level of education, and job are considered as the main criteria for measuring class. Switch et al., (2013, as cited in Jalaeepour & Azizimehr 1396), family income, house price, and household savings as class measurement criteria. The New York Times survey used the variables education, income, occupation, and wealth to measure class (New York Times, 2005: 253). In this study, in order to measure social class, in addition to job category, indicators of education, income and assets (property, car, and its type) were considered. We collected the respondents' scores in these items together, then divided them into three categories (low, middle and high). To measure the variables of political culture, the indicators of civic participation, individual political trust, political interest, gender equality, internal political efficiency, political knowledge, political tolerance, authoritarianism, at-

titude towards democratic government have been used. Cronbach's alpha of all indicators was found to be higher than 0.7. By Amos software, confirmatory factor analysis of political culture indicators was considered and variables with low factor loads were excluded in the measurement of political culture.

Findings: The average of civic political culture is 141 (141 from 49 to 254), which is the value with the assumed number 147 (average 49 to 254) and this average among the lower class is 137.8, for the middle class it is 140, and for the upper class it is 150.3. This shows that the upper class has a higher political culture than the middle and lower classes, and the middle class has a higher political culture than the lower class. Scheffe test shows that the average political culture of the lower class is not different from the middle class, but there is a significant difference between the lower class with the upper class and the middle class with the upper class. The result of Scheffe test shows that the difference between the upper class with the middle and lower class is statistically significant, but the difference between the political culture of the middle class and the lower class is not significant. Among the indicators of political culture, the indicators that became significant with social classes (upper, middle, and lower) are: civic participation, internal political efficiency, political knowledge and political tolerance. Also, the indicators of individual political trust and political authority were not significant with social classes. By stepwise regression test, entered the social class, age, and gender variables in relation to the political culture index, which all were significant: first, the social class variable, then the age variable, after that the gender were included in the model. Social class variable with positive beta coefficient of 0.27 and significance level of 0.01, age with positive beta coefficient of 0.09 and significance level of 0.05 and gender with negative beta coefficient of 0.08, and significance level 0.05 were significant.

Discussion: Findings of research on the political culture of social classes in Iran indicate a gap between the political system and the people, institutional distrust, distance from authoritarianism and the complexity of the issue of politics. According to the findings, the political culture has grown in the minds and thoughts, but in the behavioral and practical dimension has lagged behind, which can be due to the costs of political activity as well as the political culture that has existed in Iran throughout history. The findings also showed that the political culture of the lower class

and middle class is subject-Parochial, and the political culture of the upper class is Parochial-participatory. There is no significant relationship between lower and middle class political culture, but there is a significant relationship between upper class political culture with lower and middle class. In other words, the lower and middle classes have a passive role in relation to politics and the political system. Citizens are unmotivated and apathetic to political issues, political actions and the political system. The policies adopted by the government in various social, political, economic and cultural affairs are carried out without the opinion of the people. The middle and lower classes do not react to the functioning of these policies, that is, individuals as active participants are unmotivated and apathetic. Political system is not considered as a general goal and if it is taken, it has a low degree. The tendency towards the inputs and outputs of the system is ignored, in other words, decisions and policies are imposed from above without regard to society. Considering that there is no difference between the political culture of the middle and lower class, a large number of citizens of Ardabil have this type of political culture. It is also important to note that the demands of these classes have become closer, which has affected the dispersal of the middle class and does not have specific class interests and ideologies, to distance themselves from the slogans of libertarianism, democracy, civil society and civil rights. In other words, the middle class and the lower class have now reached a political passivity, which, of course, is the situation that has prevailed over the middle and lower class during the past and recent years, and these classes are under pressure.

Ethical considerations

Contribution of authors: All authors have contributed to this article.

Funds: No direct financial support has been received for the publication of this article from any institution or organization.

Conflict of interest: This article does not overlap with other published works by the authors.

Adherence to the principles of research ethics: In this article, all rights related to research ethics have been observed.

مقدمه

جوامعی که از رشد و توسعه سیاسی برخوردار هستند، نوع و جهت‌گیریهای آنان نسبت به نظام سیاسی و همچنین نقش خود به عنوان کنشگر سیاسی، متفاوت از جوامعی است که نقشی منفعلانه نسبت به نظام و همچنین نسبت به خود به عنوان کنشگر دارند. شناخت نوع فرهنگ سیاسی می‌تواند ما را در تبیین بسیاری از مسائل سیاسی و اجتماعی یاری کند. به همین دلیل در بیشتر مواقع، نخبگان اجتماعی در صدد استقرار نهادهای دموکراتیک بوده‌اند. کشورهایی همانند ایران که از فرهنگ سیاسی پیچیده و درهم تنیده‌ای برخوردارند، در روند توسعه با مشکلاتی روبرو می‌شوند (مصلی نژاد، ۲۰۱۴). تاریخ صد سال اخیر ایران نیز نشان می‌دهد که تلاشهای زیادی در استقرار این نهادها صورت گرفته، هر چند هنوز به نتیجه مطلوب نرسیده است. در واقع یکی از عوامل توسعه‌یافتگی سیاسی را می‌توان در فرهنگ سیاسی آن جامعه جستجو کرد. به این معنا که آیا رابطه بین مردم و حاکمان یک طرفه است یا دو طرفه؟ ارزشها، باورها و دانش سیاسی مردم در چه سطحی است؟ مردم چه گرایشی به سمت نظام سیاسی دارند و چه نقشی در فعالیتهای و درگیریهای سیاسی بازی می‌کنند؟ در مجموع جهت‌گیری آنها به نظام سیاسی و همچنین نقش خود در نظام سیاسی چگونه است؟ به عبارت دیگر با توجه به اینکه فرهنگ سیاسی، جهت‌گیریها و نوع رفتار سیاسی نسبت به نظام را تعیین می‌کند، این جهت‌گیریها با توجه به شرایط تاریخی، عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، شرایط جهانی و بین‌المللی، باورها، اعتقادات، قومیت، مذهب، طبقات و قشرهای اجتماعی آن جامعه می‌تواند متفاوت باشد. علاوه بر فرهنگ سیاسی، نوع طبقه اجتماعی هم بر جهت‌گیریهای سیاسی تأثیرگذار است. به عبارت دیگر طبقات اجتماعی با توجه به سرمایه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی می‌توانند از گرایشها و رفتارهای سیاسی متفاوتی برخوردار باشند و هر طبقه، نوع فرهنگ سیاسی متفاوتی داشته باشند. اینکه طبقه بالا،

متوسط و پایین هر کدام از چه نوع تیپولوژی (محدود، تبعی و مشارکتی) نسبت به فرهنگ سیاسی می‌تواند برخوردار باشند، باعث می‌شود نگاه واقع‌بینانه‌تری نسبت به توسعه سیاسی و تغییرات اجتماعی داشته باشیم. طبقات اجتماعی با توجه به شرایط تاریخی، آرایشها، سازماندهی، ریشه و منشأ شکل‌گیری می‌توانند تأثیر متفاوتی داشته باشند و گاهی هم عواملی باعث می‌شود که انسجام درونی طبقات از بین برود. با توجه به این موارد این تحقیق به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤالات است که آیا طبقات اجتماعی بر فرهنگ سیاسی تأثیرگذار است؟ نوع فرهنگ سیاسی طبقات اجتماعی در بین شهروندان اردبیلی چگونه است؟ و آیا بین طبقه اجتماعی و فرهنگ سیاسی در بین شهروندان اردبیلی تفاوتی وجود دارد؟

همچنان که از سؤالات تحقیق برمی‌آید، جامعه آماری این تحقیق شهروندان اردبیلی هستند و انتخاب این شهر به خاطر تجربه زیسته برخی نگارندگان این نوشتار در استان و مخصوصاً شهر اردبیل و آشنایی تقریبی با فرهنگ و سنت این شهر صورت گرفت. در خصوص ویژگیهای فرهنگی- اجتماعی اردبیل می‌توان گفت که ترکی آذری‌زبان مادری عامه مردم این منطقه است. این شهر خاستگاه تشیع است که به عنوان مذهب رسمی ایرانیان به شمار می‌رود. همچنین منطقه دارای بافت فرهنگی سنتی است که مذهب عمده‌ترین و قوی‌ترین عنصر آن است. بر اساس آمار سال ۱۳۹۷ رشد سالانه جمعیت استان حدود ۳۵٪، بعد خانوار ۳/۳٪، نسبت جنسی ۱۰۴٪، میزان باسوادی ۸۳ درصد و میانگین سنی حدود ۳۱ سال است. لازم به ذکر است که استان اردبیل به دلیل وجود زمینهای مناسب برای کشاورزی و نقشی که در تولید محصولات کشاورزی دارد از دیرباز به عنوان قطب کشاورزی کشور بوده است، اما با گذشت زمان و در نتیجه نابرابریها موجب مهاجرتهای گسترده به مرکز استان و دیگر استانهای کشور شده است.

چارچوب نظری

در این قسمت ابتدا به مفهوم و مبانی نظری «طبقه اجتماعی» و «فرهنگ سیاسی» پرداخته شده است و سپس ابعاد این مفاهیم مورد کنکاش قرار گرفته و متغیرها و مؤلفه‌های مربوط به این شاخصها بررسی می‌شوند.

الف. طبقه اجتماعی

در بحث طبقه و ابعاد آن دیدگاههای مختلفی وجود دارد. بر طبق نظر مارکس، طبقات اجتماعی بر مبنای موقعیتها و وظایف گوناگونی که افراد در ساختار تولید جامعه دارند، شکل می‌گیرند. از نظر وی دو عامل اصلی در تشکیل طبقه اجتماعی دخیل‌اند؛ شیوه تولید و مناسبات تولید (مارکس و انگلس، ۲۰۱۶). وبر طبقه را به عنوان گروهی از مردم تعریف کرده که فرصتهای زندگی مشابهی دارند، فرصتهایی که به وسیله قدرتشان برای فروختن کالاها و مهارتها در جهت کسب درآمد تعیین می‌شود. به زعم وبر، دارایی یک ملاک برای تعیین طبقه است، اما تنها معیار نیست.

برای وبر بعد سرنوشت‌ساز یک موقعیت طبقاتی در نهایت، موقعیت در بازار است. وجود گروههای بزرگ از مردم که می‌توانند در یک موقعیت طبقاتی مشترک جا داده شوند، نیازمند ایجاد عمل گروهی یا اجتماعی، یعنی فعالیت تعیین یافته بر اساس آگاهی و منفعت نیست، بلکه این موقعیت باید مولد عکس‌العمل‌هایی مشابه باشد. به این معنا که در موقعیت طبقاتی یکسان، افراد باید رفتار و وجه نظراتی مشابه را بدون داشتن احساسی از آگاهی طبقاتی از خود نشان دهند (لیپست، ۲۰۰۲). دورکیم در بحث خود از طبقه بر تفاوت‌های اقتصادی افراد و نه تفاوت‌های حیثیتی یا اخلاقی آنها تأکید داشت (گرب، ۱۹۹۴). پولانزاس مانند اکثر مارکسیستهای جدید، طبقه را به طور عمد به مثابه مجموعه‌ای از جایگاهها در ساختار می‌داند. اگرچه گاهی مفهوم طبقه را به افراد یا عاملان اجتماعی نسبت می‌دهد که این مکانها

را اشغال می‌کنند (گرب، ۱۹۹۴)

گرب معتقد است که «بهترین نحوه درک مفهوم طبقه‌های اجتماعی این است که آن را به مثابه طبقه‌های اقتصادی قلمداد کنیم که در آن افراد به درجات مختلفی نسبت به وحدت و سازماندهی ناشی از آگاهی طبقاتی، شناختی ذهنی پیدا کرده‌اند» (گرب، ۱۹۹۴). بر اساس نظریه آلین رایت، در نظام سرمایه‌داری ناب، فقط دو طبقه وجود دارد؛ آنهایی که بر تولید اقتصادی تسلط دارند؛ یعنی بورژوا و آنهایی که بر تولید اقتصادی تسلط ندارند؛ یعنی پرولتاریا. اما معضل از جوامع سرمایه‌داری برمی‌خیزد، زیرا اولاً طبقه سومی که همان خرده بورژوازی قدیمی است به حیات خود ادامه می‌دهد، ثانیاً کنترل اقتصادی جدید نسبت به مراحل اولیه سرمایه‌داری پیچیده‌تر است (گرب، ۱۹۹۴).

با توجه به نظر آلین رایت در جامعه سرمایه‌داری طبقه خرده بورژوا و نحوه کنترل اقتصادی جدید نسبت به سرمایه‌داری ناب به وجود می‌آید. بورديو بر این اعتقاد نیست که طبقات همانند گروهها هستند، بلکه با استفاده از مفهوم مارکس در مورد «طبقه در خود» و «طبقه برای خود» اظهار می‌دارد که تحت تأثیر شرایط، محیط‌های واقعی و اجتماعی خاص می‌توانند تبدیل به گروه شوند، یعنی زمانی که نسبت به وجود و قابلیت‌های خود آگاهی کسب کنند (ترنر، ۱۹۹۸، به نقل از ممتاز، ۲۰۰۴).

طبقه از نظر بورديو برخلاف مارکس یک پدیده مجرد نیست که بتوان به سادگی آن را تعریف کرد. به زعم وی متغیرهای گوناگونی در ارتباط با این مفهوم دست‌اندرکارند. از این رو بحث درباره قشربندی اجتماعی و مفهوم طبقه در آثار بورديو با بحث از فرهنگ در دیدگاه وی رابطه‌ای بسیار نزدیک دارد (بورديو، ۱۹۸۴، به نقل از ممتاز، ۲۰۰۴).

از نظر گیدنز «طبقه، گروه‌بندی بزرگی از کسانی است که در منابع و امکانات اقتصادی مشترکی سهیم‌اند و این، تأثیر زیادی بر نوع سبک زندگی آنها می‌گذارد. مالکیت و ثروت همراه با شغل، پایه‌های اصلی تفاوت‌های طبقاتی‌اند. طبقه‌ها به تفاوت‌های اقتصادی بین گروه بندی‌های

افراد - نابرابری در مالکیت، کنترل منابع و امکانات مادی - بستگی دارد» (گیدنز، ۲۰۱۳). با توجه به مباحثی که در مورد طبقه گفته شد، مارکس بر جنبه اقتصادی، و بر مالکیت و دارایی و موقعیت در بازار، پولانتزاس بر جایگاهها، آئین رایت بر طبقه خرده بورژوا و نحوه کنترل اقتصادی، بورديو بر فضای اجتماعی و گیدنز بر سه وجه مالکیت، کنترل منابع و امکانات مادی تأکید دارند. بنابراین با توجه به پیچیدگی موضوع طبقه، در تحلیل طبقات اجتماعی رویکردها و دیدگاههای مختلفی نیز وجود دارد.

ب. فرهنگ سیاسی

از نظر آلموند و پاول، فرهنگ سیاسی عبارت است از الگوی ایستارها و سمت گیریهای فردی اعضای یک نظام سیاسی در قبال سیاست و نیز قلمرویی ذهنی که شالوده ساز و معنا بخش کنشهای سیاسی باشد (کریمی و رضایی، ۲۰۰۶). فرهنگ سیاسی با مفاهیم و واژه‌هایی مثل توسعه سیاسی، مشارکت و مشارکت سیاسی پیوندی نزدیک دارد. یکی از وجه‌های توسعه سیاسی ارتباط با مردم است (منشادی و اکبری، ۲۰۲۰) به این معنا که مردم را از یک وضعیت پراکنده به وضعیت منسجم و شهروندانی فعال رهنمون می‌کند که این بعد از توسعه سیاسی به فرهنگ سیاسی مشارکتی مرتبط می‌شود. به تعبیر اینگلهارت، فرهنگ سیاسی را می‌توان به صورت یک طیف در نظر گرفت که در یک جهت آن اقتدارگرایی و در جهت دیگر آن دموکراتیک‌گرایی است (اینگلهارت و ولزل ۱۳۸۹)، کیربیش^۱ (۲۰۱۳) در تحقیقات خود^۲ به این نتیجه رسیده‌اند که کشورهایایی که فرهنگ سیاسی محدودتری دارند، از لحاظ سیاسی منفعل‌ترند و کمتر در فرایندها و کنشهای سیاسی مشارکت دارند. به عبارتی رابطه‌ای متقابل بین مشارکت سیاسی، توسعه سیاسی و فرهنگ سیاسی وجود دارد.

1. Kirbis

۲. مشارکت سیاسی و فرهنگ سیاسی غیر دموکراتیک در اروپای غربی، اروپای شرقی و کشورهای یوگسلاوی سابق

آلموند و وربا^۱ (۱۹۶۵) فرهنگ سیاسی را «توزیع ویژه الگوهای جهت‌گیری به سمت موضوعات سیاسی در بین اعضای یک ملت» می‌دانند. آنان برای طبقه‌بندی و مقایسه نظام‌های سیاسی، فرهنگ سیاسی را معرفی می‌کنند و ابراز می‌دارند که در درون هر نظام سیاسی، الگوی خاصی از گرایش به سمت کنش سیاسی فعالیت دارد که این همان فرهنگ سیاسی آن کشور است. از نظر آلموند و پاول، فرهنگ سیاسی مجموعه‌ای است از ارزشها، باورها، ایستارها و احساساتی که در قلمرو خاص سیاسی و در زمانی معین جهت می‌گیرند (آلموند و پاول^۲، ۱۹۷۸).

از نظر لوسین پای، فرهنگ سیاسی عبارت از دیدگاهها، احساسات سیاسی و ادراکات است که رفتار سیاسی را در هر جامعه تعیین کرده و هدایت می‌کند. او اعتقاد دارد که اجزای فرهنگ سیاسی یک توده، انباشته و متفاوت نیست، بلکه الگوهای منظم و به هم پیوسته‌ای است که در کنار هم قرار دارند و متقابلاً یکدیگر را تقویت می‌کنند (پای، ۱۹۹۱). اینگلهارت فرهنگ سیاسی را نظامی از نگرشها، ارزشها و مهارت‌های درونی شده در یک جامعه خاص تعریف می‌کند که به طور گسترده در میان مردم مشترک است (اینگلهارت، ۱۹۹۴). مصلی‌نژاد فرهنگ سیاسی را نظام عقاید تجربی، نهادهای معنوی و ارزشهایی می‌داند که شرایط پدید آمدن فعالیت سیاسی را تعریف می‌کند (مصلی‌نژاد، ۲۰۱۴). با توجه به تعاریفی که از فرهنگ سیاسی ارائه شد می‌توان گفت فرهنگ سیاسی به دنبال آن است که افراد یک جامعه تصورشان از اعمال قدرت چگونه است؟ و چه نگرشهایی نسبت به آن وجود دارد؟ و در نهایت تأثیر آن بر سیاست چیست؟

جهت مشخص کردن ابعاد فرهنگ سیاسی و تئوریهای مرتبط با آن رهیافت‌های متفاوتی وجود دارد که شامل یادگیری اجتماعی، منش اجتماعی، تفسیرگرایی، معرفت‌شناختی و

1. Almond and Verba

2. Almond and Powell

نظریه فرهنگی است (قیصری و شکوری، ۲۰۰۲). در این مقاله از نظریات آلموند و وربا و اینگلهارت استفاده شده است که زیرمجموعه رهیافت یادگیری اجتماعی است.

آلموند و وربا معتقدند ساختار سیاسی زمانی می‌تواند در یک جامعه همخوانی داشته باشد که شناخت سیاسی شهروندان با ساختارهای سیاسی آنان هماهنگ باشد و گرایشهای عاطفی و ارزیابی آنها نسبت به ساختارهای سیاسی در راستای هم، دارای تمایلات سازگار باشد. آنها برای ارزیابی سطح فرهنگ سیاسی جامعه چهار ضابطه را به کار برده‌اند: ۱. فرد چه دانشی درباره ملت، نظام سیاسی کشورش، تاریخ آن، موقعیت قدرت و قانون اساسی دارد و احساساتش نسبت به سئوالهای مذکور چیست و چه ارزیابی از این مقوله‌ها دارد؟ - ۲ از ساختها و نقشهای نخبگان سیاسی و خطمشی آنان چه دانشی دارد؟ ۳. درباره اجرای خط مشیها، افراد و تصمیمات سیاسی چه دانشی دارد و احساسات و افکارش درباره آنان چیست و چگونه قضایای در این مورد دارد و - ۴ چه تصویری از خویش به عنوان عضو جامعه دارد و او درباره قابلیت‌های خویش چگونه فکر می‌کند و در مورد جایگاه خود در نظام سیاسی چه احساسی دارد و ارزیابی وی از این جایگاه چیست؟ (آلموند و وربا، ۱۹۶۵).

آلموند و وربا بر شناخت سیاسی، احساسات، حکومت و سیاست، سطح حزبی، حسن تعهد مدنی و کارایی سیاسی متمرکز می‌شوند (تسلر و گایو، ۲۰۰۹). ابعاد فرهنگ سیاسی از نظر آنان شامل علاقه سیاسی، مدارای سیاسی، ارزیابی از آزادی، آگاهی از حقوقها، منتقد بودن، حمایت برای استقلال رسانه‌ها و مشارکت سیاسی است.

این اندیشمندان جهت‌گیری سیاسی را در سه وجه در نظر می‌گیرند: ۱- جهت‌گیری شناختی شامل دانش و عقاید فرد درباره نظام سیاسی، نقشهای آنان و مقامات اداره‌کننده این نقشها و درون داده‌ها و برون دادهای نظام سیاسی، ۲- جهت‌گیری احساسی یا رابطه احساسی و عاطفی با نظام سیاسی، نقشهایش، پرسنل یا کارمندان و مدیران و - ۳- جهت‌گیری ارزیابانه،

قضاوت و اظهار نظر درباره مسائل سیاسی که نوعاً مستلزم ترکیب معیارها و استانداردهای ارزشی با دانش و احساسات است (صحرايي، ۲۰۱۲).

آلموند و وربا شناخت را مقوله‌ای تعریف می‌کنند که هم بر کمیت و هم بر کیفیت، دقت، صحت و توانایی فرآوری اطلاعات از سوی فرد دلالت دارد. آنان احساس را شامل هیجانات و کیفیات روحی مختلف چون عصبانیت، رضایت، تنفر و حالاتی از این قبیل می‌دانند. در مجموع نگرشهای شناختی یا همان ادراکی بر اساس دانش و شناخت بی‌طرفانه به قواعد و کارکرد و مقتضیات نظام سیاسی استوار و در نتیجه غیرشخصی‌اند. نگرشهای احساسی شخصی‌اند و بر اساس نفع‌طلبی به نظام یا سیاستها و کارکردهای آن قرار دارد. فرهنگ سیاسی مبتنی بر نگرش احساسی سطحی و ناپایدار است. فرهنگ سیاسی مبتنی بر نگرش ارزشی، اگرچه غیرشخصی است و بر اساس ارزشهای ثابت استوار است، مقتضیات وسایل نظام سیاسی را در نظر نمی‌گیرد. طبق این دیدگاه فرهنگ سیاسی پایدار، فرهنگی است که بر قضاوت‌های شناختی و کنشهای عقلانی معطوف به هدف، استوار است نه بر قضاوت‌های احساسی و ارزشی. در مجموع هر چه موضوع نگرش عمومی‌تر و در نتیجه شناختی‌تر و ادراکی‌تر باشد، فرهنگ سیاسی محکم‌تری از توسعه سیاسی ایجاد می‌شود (امام‌جمعه زاده و همکاران، ۲۰۱۳).

آلموند و وربا به سنخ‌شناسی فرهنگ مدنی هم پرداخته و آن را به سه دسته تقسیم کرده‌اند (آلموند و وربا، ۱۹۶۵): ۱- فرهنگ سیاسی ناقص یا محدود؛ این نوع فرهنگ مربوط به جوامع ساده، ابتدایی و سنتی است و در این جوامع تخصص در سطح پایینی است و هنوز ساختارهای آنها سنتی است و تخصصی نشده‌اند، بازیگر ترکیبی از نقشهای سیاسی، اقتصادی و مذهبی را بر عهده دارد. در این جوامع هر چند افراد تحت حکومت از جامعه به عنوان یک کل آگاهند، ولی هیچ‌گونه آگاهی نسبت به نظام سیاسی که تحت حکومت آن

1. parochial Culture

هستند، ندارند یا از خود بروز نمی‌دهند. این افراد نسبت به نظام سیاسی بی‌تفاوتند و به طور سیاسی منفعل هستند. ۲- فرهنگ سیاسی تبعی^۱: در این نوع از فرهنگ سیاسی، افراد نسبت به نظامهای سیاسی و خروجیهای نظام سیاسی جهت‌گیری نشان می‌دهند، اما این جهت‌گیری نسبت به ورودیها و خود شخص شکل نگرفته‌اند. در چنین فرهنگی شخص ممکن است نسبت به نظام سیاسی‌اش احساس غرور کند و یا نسبت به آن بی‌میل باشد یا حتی نسبت به آن به قضاوت بنشیند، اما ارتباط با نظام در سطح کلی است. البته این ارتباط نسبت به برون دادهای نظام سیاسی بیشتر معطوف است. ولی می‌توان گفت جهت ارتباط، بیشتر از سوی حکومت به سمت شهروندان است که مورد شناخت قرار می‌گیرد، یعنی ارتباط جامعه و گروهها با حاکمیت یک طرفه است و از بالا به پایین صورت می‌گیرد. با این اوصاف این افراد جهت‌گیری مثبتی به طرف نظام سیاسی دارند، ولی به صورت بی‌ارادگی سیاسی جهت‌گیری شده‌اند. ۳- فرهنگ سیاسی مشارکتی^۲: در این نوع فرهنگ سیاسی، افراد جامعه نسبت به موضوعات چهارگانه نظام جهت‌گیری دارند. البته این جهت‌گیری لزوماً مثبت نیست، بلکه می‌تواند منفی هم باشد. شهروندان نقش فعالی در نظام سیاسی دارند و مشارکت بالایی از خود نشان می‌دهند. این نوع فرهنگ افراد، از درون دادها و برون دادهای نظام سیاسی آگاهی دارند و همچنین به حقوق و وظایف خود آشنا هستند. بنابراین هم جهت‌گیری مثبتی به طرف نظام سیاسی دارند و هم نقش فعالی را در بین نظام سیاسی ایفا می‌کنند.

رونالد اینگلهارت در بحث نظریه تغییرات فرهنگی به تبیین فرهنگ سیاسی جوامع می‌پردازد. وی در رابطه با فرهنگ مطرح می‌کند که وجه تمایز مردم جوامع مختلف نگرشها، ارزشها و مهارتهای اصلی و پایداری آنان است. اینگلهارت همچنین معتقد است که فرهنگ یک عنصر ضروری است و به شکل‌گیری جامعه کمک می‌کند. او فرهنگ را نظامی از ارزشها،

1. Subject Culture
2. Participant Culture

نگرشها و مهارتهای درونی شده در یک جامعه خاص می‌داند که به صورت گسترده‌ای در بین مردم مشترک است (اینگلهارت، ۱۹۹۴).

از نظر اینگلهارت مطالعه فرهنگ سیاسی بر این فرض استوار است که تفاوت‌های فرهنگی به طور مستقل و پایدار وجود دارند و می‌توانند پیامدهای سیاسی مهمی را در بر داشته باشند. ارزشها و هنجارهای فرهنگی مردم تأثیر اصلی بر بود یا نبود نهادهای دموکراتیک دارد (اینگلهارت، ۱۹۹۴).

چنانچه نهادهای دموکراتیک مؤثر، نتیجه پیش‌زمینه فرهنگ توده‌ای دموکراتیک هستند، لذا جوامع، نشانگان خاصی از نگرشهای فرهنگ سیاسی از هم متمایز می‌شوند. میزان سطح رضایت سیاسی شاخص دیگری است که اینگلهارت از آن به عنوان یکی از نشانگان فرهنگ سیاسی نام می‌برد (اینگلهارت، ۱۹۹۴). آزادی بیان و عقاید، میزان دخالت مردم در سیاست از دیگر نشانگان فرهنگ سیاسی جوامع از نظر وی محسوب می‌شود. احترام به اندیشه‌های دیگران، میزان حمایت از دگرگونیهای انقلابی یا نظم سیاسی حاکم در جامعه، از دیگر شاخصهای ویژه فرهنگ سیاسی جوامع است که زمینه‌های ذهنی رفتار خاص سیاسی را شکل می‌دهد (اینگلهارت، ۱۹۹۴).

اینگلهارت فرهنگ سیاسی را به صورت یک طیف در نظر می‌گیرد که در یک جهت آن اقتدارگرایی و در جهت دیگر آن دموکراتیک‌گرایی قرار دارد. در این دیدگاه هر یک از ابعاد فرهنگ سیاسی با دو شاخص سنجیده می‌شوند. فرهنگ سیاسی دموکراتیک دارای دو شاخص ارزشهای عقلانی و ارزشهای ابراز وجود و فرهنگ سیاسی اقتدارگرا دارای دو شاخص ارزشهای سنتی و ارزشهای بقا است (اینگلهارت و ولزل، ۲۰۱۰).

از نظر اینگلهارت توسعه اقتصادی و تکنولوژیکی مجموعه منسجمی از تغییرات اجتماعی و سیاسی را به همراه می‌آورد. در حقیقت توسعه اقتصادی به شدت با تغییرات فراگیری در باورها و انگیزه‌های افراد مرتبط است و این تغییرات نقش دین، انگیزه‌های شغلی،

نرخهای باروری انسانی، نقشهای جنسیتی و هنجارهای جنسی را مجددا کاهش می دهند و رشد تقاضاهای توده برای نهادهای دموکراتیک و رفتار پاسخگوتر نخبگان را به همراه می آورند. از نظر اینگلهارت جهان بینیهای مردم ثروتمند به شیوه ای نظام مند، از جهان بینی جوامع کم درآمد در طیفی وسیع از هنجارهای سیاسی، اجتماعی و دینی متفاوت هستند. این تفاوت در دو بعد اصلی تداوم می یابند: ارزشهای سنتی در مقابل ارزشهای سکولار - عقلانی و ارزشهای بقاء در مقابل ارزشهای ابراز وجود. دگرگونی از ارزشهای سنتی به ارزشهای سکولار - عقلانی با دگرگونی از جامعه روستایی به جامعه صنعتی مرتبط می شود. جوامع سنتی بر دین، ارزشهای سنتی و احترام و اطاعت از ارزشهای اقتدار تأکید می کنند. آنها به رد سقط جنین و داشتن سطوح بالای غرور ملی متمایل هستند. با رشد سطوح صنعتی شدن، این جوامع سکولارتر و عقلانی تر می گردند.

دگرگونی از ارزشهای بقاء به ارزشهای ابراز وجود با رشد جامعه فراصنعتی مرتبط می شود. این دگرگونی بازتاب تحول فرهنگی است که با جایگزینی نسل جوانی که در بقاء رشد کرده اند، به وقوع نمی پیوندد. اینگلهارت و ولزل نشان می دهند که پیوستگی علی عمدتاً از ارزشهای ابراز وجود به دموکراسی است (اینگلهارت و ولزل، ۲۰۱۰).

با توجه به مباحثی که در مورد نظریات فرهنگ سیاسی گفته شود در یک جمع بندی می توان گفت: از نظر آلموند و وربا فرهنگ سیاسی شامل ایستارها و نگرشها در جهت موضوعات سیاسی است که این تعریف هم سطح خرد (فرد) و هم سطح کلان (نظام سیاسی) را در بر می گیرد. لوسین پای نیز فرهنگ سیاسی را به عنوان وسیله ای برای هدایت، راهنمایی و کنترل رفتار سیاسی در نظر می گیرد که باعث سازگاری با نهادها و سازمانها می شود. اینگلهارت فرهنگ سیاسی را نظام درونی شده ارزشها و هنجارهایی می داند که در بین مردم مشترک است. در این تعریف هم بحث پایداری فرهنگ سیاسی و هم بُعد تاریخی فرهنگ سیاسی را ملاحظه می کنیم. به این معنا که در بستر زمان و در طول تاریخ شکل می گیرند

و پیونددهنده افراد با نظام سیاسی هستند که می‌تواند به وجود آورنده یک فرهنگ توده‌ای یا یک فرهنگ دموکراتیک باشد. مصلی‌نژاد فرهنگ سیاسی را نظامی می‌داند که باعث به وجود آمدن فعالیتهای سیاسی می‌شود. با توجه به این تعاریف می‌توان فرهنگ سیاسی را مجموعه‌ای از الگوها، ایستارها و عواطف مشترک افراد به اعمال و نظام سیاسی دانست که باعث شکل‌گیری نوع خاص نظام سیاسی آن جامعه می‌شود که ریشه این فرهنگ سیاسی را باید در تاریخ، سنتها، آداب و رسوم، باورها و ارزشهای آن جامعه جستجو کرد که هم بعد روان‌شناختی و هم بعد جامعه‌شناختی و تاریخی دارد.

روش

روش تحقیق، پیمایش و با ابزار پرسشنامه صورت گرفته است. ابتدا پرسشنامه در بین ۳۰ نفر از جامعه آماری تحقیق (شهروندان ۱۸ سال به بالای شهر اردبیل) توزیع شد تا اشکالات اولیه و همچنین واریانس متغیر وابسته جهت تعیین حجم نمونه برآورد شود. با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه تحقیق ۴۰۰ نفر از شهروندان ۱۸ سال به بالای شهر اردبیل به دست آمد. روش نمونه‌گیری تحقیق هم به صورت خوشه‌ای چندمرحله‌ای بود. بدین صورت که شهر اردبیل به پنج منطقه شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز تقسیم‌بندی شد و در هر منطقه دو خوشه به صورت تصادفی انتخاب شد و در داخل هر خوشه، بلوکها و سپس خیابانها و کوچه‌ها به صورت تصادفی انتخاب شدند و با مراجعه به درب منازل به صورت تصادفی سیستماتیک از افراد مصاحبه به عمل آمد. ناگفته نماند که در زمان تکمیل پرسشنامه، با توجه به بافت سنتی شهرستان و همچنین سیاسی بودن موضوع، برخی پاسخگویان همکاری مناسبی نداشتند و یا نسبت به پاسخگویی بی‌اعتماد بودند و برخی نیز در خلال پاسخگویی احساس ناامیدی نسبت به آینده داشتند و در مواردی هم از اینکه نظرات و پاسخهای آنان مورد سوءاستفاده قرار بگیرد و باعث دردسر برایشان شود، ترس و واهمه

داشتند که با همکاری افراد معتمد محلی و همچنین اطمینان بخشی به پاسخگویان برای محرمانه بودن پاسخها و پابندی اخلاقی کامل محققین به این تعهد، بسیاری از محدودیتها و مبنای پیش روی محققان مرتفع شد.

مهمترین متغیرهای این تحقیق، طبقه اجتماعی و فرهنگ سیاسی بودند که بدین شکل تعریف نظری و عملی شدند:

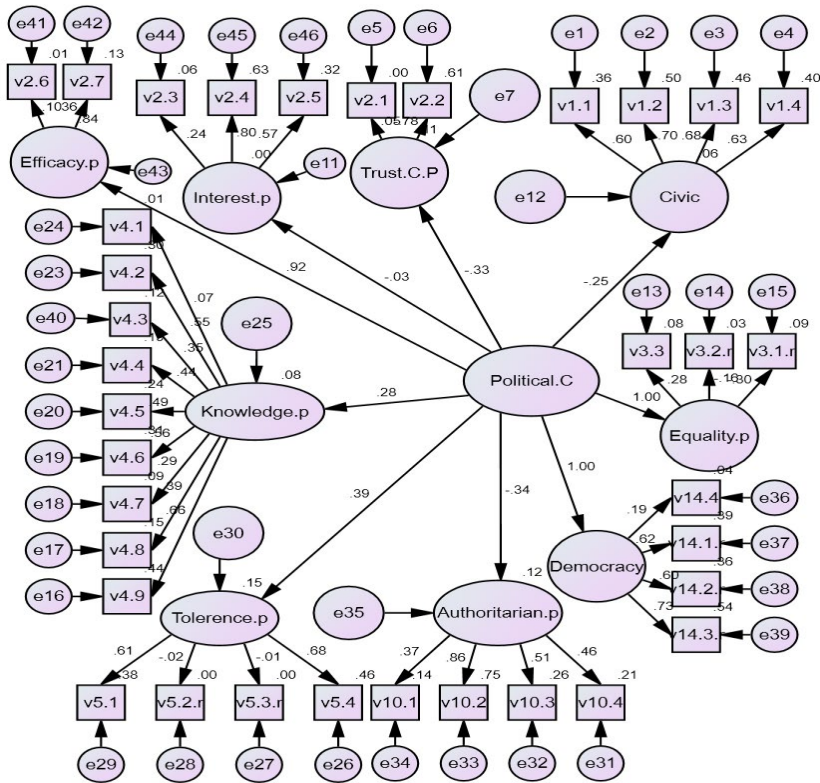
- طبقات اجتماعی: منظور از طبقه اجتماعی در این تحقیق (روش کمی موردنظر) مجموعه‌ای از پایگاه‌های کم‌وبیش مشابه است (جلایی پور و عزیزی مهر، ۲۰۱۷). با توجه به نظریات آلین رایت و ابعادی که وی مطرح می‌کند (مدیریت یا اقتدار سازمانی و استقلال، مناسبات مالکیت، برخورداری از مهارتها یا صلاحیتهای کمیاب) و همچنین نظریات دیگر محققان مثل سورنسن، مهمترین ملاک سنجش طبقه را مقوله‌های شغلی می‌دانند (رایت، ۲۰۱۶). پرسمان^۱ (۲۰۰۷) و بیردسال^۲ (۲۰۱۰) ملاکهای دارایی خانوار، سطح تحصیلات و شغل را به عنوان ملاک سنجش طبقه در نظر گرفته‌اند.
- (سویچ و همکاران ۲۰۱۳، به نقل از جلایی‌پور و عزیزی مهر، ۲۰۱۶) نیز از ملاکهای درآمد خانواده، قیمت خانه و پس‌اندازهای خانوار به عنوان ملاکهای سنجش طبقه مورد استفاده کرده‌اند. پیمایش نیویورک‌تایمز برای سنجش طبقه از متغیرهای تحصیلات، درآمد، شغل و ثروت استفاده کرده است (نیویورک‌تایمز^۳، ۲۰۰۵: ۲۵۳). در تحقیق حاضر نیز جهت سنجش طبقه اجتماعی، علاوه بر مقوله شغلی، شاخصهای تحصیلات، درآمد و دارایی (املاک، خودرو و نوع آن) در نظر گرفته شد. بدین صورت که امتیازات پاسخگویان در این گویه‌ها با هم جمع، سپس با در نظر گرفتن دامنه تغییرات به سه طبقه (پایین، متوسط و بالا) تقسیم شدند.

1. Pressman
2. birdsall
3. New York Times

● فرهنگ سیاسی: متغیرهای شاخص فرهنگ سیاسی به این صورت است: مشارکت مدنی، اعتماد سیاسی بین فردی، علاقه‌مندی سیاسی، کارایی درونی سیاسی (این متغیرها از خیلی کم تا خیلی زیاد طیف‌بندی شده‌اند)، متغیرهای شاخص مدارای سیاسی و اقتدارگرایی که از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم طیف‌بندی شده‌اند. متغیرهای شاخص دانش سیاسی در دو بعد سنجیده شده‌اند؛ یک بعد آن دو مقوله‌ای است شامل اطلاعات پاسخگویان در مورد شخصیت‌های سیاسی به صورت (می‌دانم و نمی‌دانم) و دیگری در قالب دو سؤال، میزان اهمیت اخبار و اطلاعات و دنبال کردن اطلاعات سیاسی پاسخگویان را در طیف پنج‌قسمتی از خیلی کم تا خیلی زیاد موردسنجش قرار داده است.

همه گویه‌های این شاخصها در جداول ۱ تا ۴ قابل مشاهده است. آلفای کرونباخ همه شاخصها بالاتر از ۰/۷ بود. به وسیله نرم‌افزار آموس، تحلیل عاملی تأییدی شاخصهای فرهنگ سیاسی در نظر گرفته شد و متغیرهایی که از بارهای عاملی پایینی برخوردار بودند، کنار گذاشته شدند. شکل شماره (۱) تحلیل عاملی تأییدی شاخصهای فرهنگ سیاسی را نشان می‌دهد.

شکل (۱) مدل تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم فرهنگ سیاسی

با توجه نتایج شکل (۱) و بارهای عاملی آمده در آن، شاخصهای موافقت با حکومت دموکراسی، برابری جنسیتی و علاقه‌مندی سیاسی حذف و از شمار شاخصهای فرهنگ سیاسی خارج شدند.

یافته‌ها

در این تحقیق نیمی از پاسخگویان مورد مطالعه (۵۱ درصد) زن و مابقی (۴۹ درصد) مرد بودند، ۴۳ درصد از پاسخگویان در طبقه پایین، ۱۶ درصد در طبقه بالا و ۴۱ درصد نیز در طبقه متوسط قرار گرفته‌اند.

میانگین فرهنگ سیاسی مدنی از بین دامنه ۴۹ تا ۲۵۴، نمره ۱۴۱ بود که از حد وسط مقدار فرهنگ سیاسی پایین تر است. میانگین فرهنگ سیاسی در بین طبقه پایین ۱۳۷/۸، برای طبقه متوسط ۱۴۰ و برای طبقه بالا ۱۵۰/۳ بود که نشان می‌دهد طبقه بالا از فرهنگ سیاسی بالاتری نسبت به طبقات متوسط و پایین و طبقه متوسط، فرهنگ سیاسی بالاتری نسبت به طبقه پایین دارند.

شاخص‌ها و متغیرهای فرهنگ سیاسی

جدول ۱ تا ۴ توصیف آماری (میانگین و درصد) متغیرها و شاخصهای فرهنگ سیاسی را به صورت کلی و به تفکیک طبقات نشان می‌دهد.

جدول (۱) شاخصهای مشارکت مدنی، اعتماد سیاسی بین فردی، علاقه‌مندی سیاسی و کارایی درونی سیاسی را به صورت درصد در یک طیف پنج‌قسمتی لیکرت از خیلی کم تا خیلی زیاد (نمره‌گذاری از ۱ تا ۵ که ۱ نماینده خیلی کم و ۵ نماینده خیلی زیاد است) نشان می‌دهد.

جدول (۱) شاخصهای مشارکت مدنی، اعتمادی سیاسی بین فردی، علاقه‌مندی سیاسی و کارایی درونی سیاسی

رده	گویه	طبقه	طیف نظرات برحسب درصد					میانگین طبقات				کل	
			خیلی کم	کم	تاحدودی زیاد	زیاد	خیلی زیاد	بالا	متوسط	پایین	برای هر طبقه		
وابسته	مشارکت در انجمنهای مذهبی	پایین	۲۴/۵	۲۳/۸	۱۷/۲	۲۶/۸	۷/۷	۲/۶۹	۲/۴۳				
		متوسط	۳۸/۴	۲۲	۱۴	۲۰/۴	۵/۲	۲/۳۲					
		بالا	۵۱/۵	۱۴/۹	۱۱/۹	۱۹/۷	۲	۲/۰۵					
	فعالیت در گروهها و حزبهای سیاسی	پایین	۳۶/۴	۲۴/۱	۱۹/۹	۱۲/۳	۷/۳	۲/۲۹	۲				
		متوسط	۵۰/۸	۱۹/۲	۱۸	۹/۲	۲/۸	۱/۹۴					
		بالا	۶۴/۴	۱۱/۹	۲۲/۹	۹/۹	۱	۱/۷۱					
	مشارکت برای حل مسائل فرهنگی و اجتماعی جوانان	پایین	۳۰/۳	۲۲/۶	۲۴/۱	۱۴/۹	۸	۲/۴۷	۲/۳	۲/۳۹	۲/۰۸	۱/۹۴	۲/۱۹
		متوسط	۳۷/۶	۲۰/۸	۲۲/۴	۱۲/۴	۶/۸	۲/۳۰					
		بالا	۴۱/۶	۱۵/۸	۱۹/۸	۱۵/۸	۶/۹	۲/۳۰					
فعالیت در روزنامهها و مطبوعات سیاسی	پایین	۴۵/۲	۱۹/۲	۱۹/۵	۱۲/۳	۳/۸	۲/۱۰	۱/۹					
	متوسط	۵۶/۸	۱۸	۱۶	۸/۴	۰/۸	۱/۷۸						
	بالا	۶۴/۴	۱۲/۹	۱۳/۹	۵/۹	۳	۱/۷۰						

گویه	طیف نظرات برحسب درصد						میانگین طبقات								
	خیلی کم	کم	تاحدودی	زیاد	خیلی زیاد	برای هر طبقه	پایین	متوسط	بالا	کل	برای هر طبقه	پایین	متوسط	بالا	کل
در صحبتهای عمومی تا چه حد، مردم قابل اعتمادند؟	۱۳	۳۲/۲	۴۰/۶	۱۱/۹	۲/۳	۷۵/۸									
	۱۷/۶	۳۴/۴	۳۹/۶	۷/۲	۱/۲	۲/۴۰	۲/۴								
	۲۱/۸	۳۵/۶	۳۱/۸	۶/۹	۴	۲/۳۵		۲/۶۴	۲/۵۳	۱۴/۸				۲/۵۶	
تا چه حد با این جمله که «این روزها به هیچ کس نمی توان اعتماد کرد» موافق هستید؟	۴/۲	۱۳/۷	۳۹/۱	۲۹/۵	۳/۴	۲/۶۵	۲/۶								
	۷/۴	۶/۱۱	۳۸/۲	۲۸	۷/۴۱	۲/۸۰									
	۵/۹	۹/۱۱	۳۵/۱	۲۶/۸	۷/۹۱	۸۵/۸									
با این جمله که «سیاست موضوعی پیچیده است» تا چه حد موافق هستید؟	۲۵/۳	۳۶	۶/۸	۶/۶	۴/۴	۷۸/۸									
	۲۵/۶	۳۷/۴	۳۳/۲	۷/۷	۴	۲/۸۸	۲/۲								
	۳۴/۸	۴۰/۶	۹/۱۱	۹/۹	۳	۲/۱۰۰		۲/۵	۳۵/۱	۱۴/۸				۲/۵۲	
تا چه حد موضوعات و مسائل سیاسی برای شما قابل فهم است؟	۳/۱	۱۵/۱	۴۱/۴	۱/۹	۸/۱۰	۱۸/۸	۲/۸								
	۴	۱۹/۲	۳۷/۴	۷/۴	۶/۳۱	۵۸/۶	۲/۸								
	۱۱/۹	۳۰/۸	۴۲/۴	۹/۹	۵	۲/۳۴									

با توجه به جدول شماره (۱) نتایج شاخصهای مشارکت مدنی، اعتماد سیاسی، کارایی درونی سیاسی به صورت زیر آورده می‌شود:

مشارکت مدنی: در بین طبقه پایین، مشارکت مدنی بیشتر از سایر طبقات است، بعد از آن طبقه متوسط و بعد طبقه بالا. به نظر می‌رسد سنتی‌تر بودن طبقه پایین و روحیه جمع‌گرایانه‌تر آنها، تفکر نئولیبرالیسم حاکم بر طبقه متوسط و بالا و افزایش روحیه فردگرایی و منفعت‌طلبی طبقه متوسط و از طرفی محافظه‌کار بودن طبقه بالا، بر این مشارکت مؤثر باشد. طبقه پایین در همه متغیرهای مشارکت مدنی، بالاتر از طبقه متوسط و بالا و طبقه متوسط در همه متغیرهای مشارکت مدنی، بالاتر از طبقه بالا قرار دارند.

اعتماد سیاسی: میانگین اعتماد سیاسی در بین کل پاسخگویان ۲/۵۶ از ۱ تا ۵ است که نشان می‌دهد پاسخگویان کمتر از میزان متوسط از بعد سیاسی به دیگران اعتماد دارند. میزان اعتماد سیاسی به ترتیب بیشترین به کمترین مربوط است به طبقه پایین، متوسط و بالا. به عبارت دیگر طبقه پایین، بیشترین اعتماد سیاسی و طبقه بالا، کمترین میزان اعتماد سیاسی را از خود نشان می‌دهند که این موضوع می‌تواند به محافظه‌کارتر بودن طبقات بالا مربوط باشد. کارایی درونی سیاسی: میانگین شاخص کارایی درونی سیاسی ۲/۵۳ است که از حد متوسط پایین‌تر است و به ترتیب بیشترین به کمترین کارایی درونی سیاسی در بین طبقات مربوط به طبقه پایین، طبقه متوسط و طبقه بالا است.

شاخصهای مدارای سیاسی

جدول شماره (۲) میانگین رتبه‌های شاخص مدارای سیاسی را با توجه به طیف لیکرت در بین طبقات مختلف نشان می‌دهد.

جدول (۲) شاخص مدارای سیاسی

میانگین طبقات		طبقه نظرات بر حسب درصد					گویه
		کاملاً موافقم	موافقم	بی نظر	مخالفم	کاملاً مخالفم	
کل		۲/۸۹	۲۲/۶	۳۲/۶	۲۵/۷	۱۱/۵	<p>مدارای سیاسی</p> <p>۱. برای مقامات سیاسی مهم کشور می توان از اقلیتهای مذهبی هم استفاده کرد.</p> <p>۲. بهتر است از همایشها، گرد هم آییها و جلساتی که برای احزاب سیاسی مخالف برگزار می گردد، جلوگیری شود.</p> <p>۳. به نظر من بهتر است، روزنامه‌هایی که از نظر سیاسی مخالف نظام و دولت هستند تعطیل و بسته شوند.</p> <p>۴. از فعالیت سیاسی احزابی که نظرات متضاد و مخالفی با عقاید و نظرات من دارند ناراحت نیستم.</p>
بالا		۲/۸۹	۲۲/۶	۳۲/۶	۲۵/۷	۱۱/۵	
متوسط		۲/۹۹	۱۸/۸	۳۰/۴	۳۳/۲	۱۲/۸	
پایین		۳/۰۱	۳۱/۸	۲۷/۷	۱۳/۹	۱۹/۸	
بالا	۴	۲/۸۵	۱۹/۲	۲۹/۹	۳۱	۱۳	
متوسط		۲/۶	۱۴/۴	۲۶	۳۲	۲۲/۴	
پایین	۲/۹۶	۲	۲۴/۸	۲۳/۸	۴۴/۶	بالا	
بالا		۲/۶۷	۸/۸	۳۴/۱	۱۶/۵	۲۴/۵	
متوسط		۲/۴۰	۱۴	۲۹/۶	۲۲/۴	۲۹/۶	
پایین		۱/۸۰	۵	۱۸/۸	۱۵/۸	۵۷/۴	
بالا		۳/۰۲	۲۱/۵	۳۳	۲۶/۶	۷/۷	
متوسط		۳/۰۸	۲۰	۳۲/۸	۲۲/۴	۹/۶	
پایین		۳/۲۵	۳۰/۷	۲۰/۸	۱۶/۸	۱۲/۹	

با توجه به جدول شماره (۲)، مدارای سیاسی در مجموع در حد متوسط به بالا است. بیشترین نمره مدارای سیاسی مربوط است به طبقه‌ی بالا، سپس طبقه‌ی متوسط و بعد طبقه‌ی پایین. مدارای سیاسی همچنان که از نامش پیداست یعنی اینکه افراد تا چه حد از تحمل سیاسی و یا انعطاف‌پذیری سیاسی برای در قدرت بودن گروهها، طبقات، اقوام و یا مذاهب دیگر برخوردارند؟ و یا تا چه حد افکار و نظرات مخالف را در صورت درست بودن می‌پذیرند؟ و تا چه حد مایلند احزاب و گروههای سیاسی مخالف خودشان و مخالف نظرشان را بپذیرند؟ همچنان که گفته شد این موضوع در حد متوسط به بالا است که طبقه پایین از بقیه طبقات از مدارای سیاسی پایین‌تری برخوردار است. طبقه بالا در بین همه متغیرهای سیاسی از بقیه، نمره بالاتری را به دست آورده است. در مورد استفاده از اقلیتهای قومی، طبقه‌ی پایین نزدیک به مقدار متوسط و طبقه‌ی متوسط و بالا، متوسط و بیشتر از متوسط است. در مورد متغیر جلوگیری از همایشها و گردهمایی احزاب سیاسی مخالف و تعطیلی روزنامه در صورت دادن نظرات مخالف دولت و نظام، طبقه بالا از مخالفت بیشتری نسبت به طبقه‌ی متوسط و پایین برخوردارند و بعد از آن طبقه متوسط قرار دارد. در مورد متغیر فعالیت سیاسی احزابی که نظرات مخالف و متضادی با فرد پاسخگو دارد، بیشترین مدارا مربوط به طبقه بالا و طبقه متوسط و پایین هر دو تقریباً به یک اندازه و در حد متوسط قرار دارند.

شاخصهای مخالفت با اقتدارگرایی: جدول شماره (۳)، مؤلفه‌ها، میانگین رتبه‌های شاخصهای مخالفت با اقتدارگرایی و موافقت با حکومت دموکراتیک را در بین کل پاسخگویان و به تفکیک طبقات نشان می‌دهد.

جدول شماره (۳) شاخصهای مخالفت با اقتدارگرایی و موافقت با حکومت دموکراتیک

شاخص	گروه	طبقه نظرات بر حسب درصد					میانگین طبقات				
		کاملاً موافقم	مخالفم	بی نظر	مخالفم	کاملاً موافقم	گروه	پایین طبقه	متوسط طبقه	بالا طبقه	کل طبقات
مخالفت با اقتدارگرایی	سرکوب احزاب و گروههایی که نظم عمومی را بر هم می‌زنند.	پائین	۱۵/۳	۲۴/۱	۳۶/۴	۳۳/۴	۱۰/۷	۲/۹۰			
		متوسط	۱۵/۶	۱۸	۲۹/۲	۲۵/۶	۱۱/۶	۲/۹۹			
		بالا	۱۴/۹	۲۱/۸	۲۸/۷	۲۱/۸	۱۲/۹	۲/۹۶			
	در هر کشوری به رهبرانی نیاز است که جایگاهشان از قانون بالاتر باشند.	پائین	۱۴/۹	۲۴/۱	۳۳	۳۳/۸	۱۴/۲	۲/۹۷			
		متوسط	۲۰	۲۶	۲۱/۶	۲۲/۴	۱۰	۲/۸۶			
		بالا	۳۷/۶	۲۳/۸	۱۹/۸	۱۲/۹	۵/۹	۲/۲۴			
	خیلی اوقات باید بدون چون و چرا از رهبران جامعه اطاعت کرد.	پائین	۲۲/۲	۱۸/۸	۳۱	۱۸/۴	۹/۶	۲/۸۳	۲/۱		
		متوسط	۲۷/۲	۲۰/۴	۲۷/۶	۱۴	۱۰/۸	۲/۶	۲/۲		
		بالا	۳۵/۶	۲۵/۷	۲۱/۸	۱۳/۹	۳	۲/۲۲			
	مشکلات اجتماعی و اقتصادی در صورت وجود نابرابری و با اعتراض خود حاضر به هم ریختن نظم جامعه نیستیم.	پائین	۱۴/۹	۱۹/۵	۳۱/۴	۱۹/۵	۱۴/۶	۲/۹۸			
		متوسط	۱۶	۱۴/۴	۲۹/۲	۲۲	۱۸/۴	۳/۱۱			
		بالا	۱۲/۹	۱۷/۸	۲۹/۷	۳۶/۷	۱۲/۹	۳			
بالا		۳۳/۷	۱۴/۹	۲۲/۸	۲۴/۸	۴	۳/۴۹				
										۳/۲۲	

شاخص		مخالفت با اقتدارگرایی					
		حکومت نظامی					
گویه		داشتن یک نظام مردم‌سالار					
		پائین	متوسط	بالا	پائین	متوسط	بالا
طیف نظرات بر حسب درصد	کاملاً مخالفم	۲۳/۸	۳۴/۴	۵۲/۵	۷/۷	۱۰	۳
	مخالفم	۱۸/۸	۱۷/۲	۱۴/۹	۱۸	۱۲/۴	۵
	بی نظر	۳۰/۷	۳۰	۱۸/۱	۳۴/۱	۳۴/۴	۱۹/۹
	موافقم	۲۰/۳	۱۴	۹/۹	۱۷/۶	۱۸	۲۹/۷
	کاملاً موافقم	۶/۵	۴/۴	۴	۲۲/۶	۲۵/۲	۴۲/۶
میانگین طبقات		۰/۲					
میانگین طبقات	گویه	۳/۳۲	۳/۳۳	۴/۱۰	۳/۲۹	۳/۳۶	۴/۰۳
	طبقه پایین	۳/۱					
	طبقه متوسط	۳/۲					
	طبقه بالا	۳/۴					
	کل طبقات	۳/۲۲					

در جدول شماره (۳) شاخصها، گویه‌ها و درصدهای هر کدام در طیف پنج‌قسمتی به تفکیک طبقات پایین، متوسط و بالا آمده است. همچنین میانگین هر گویه، میانگین مربوط به هر طبقه و میانگین کل شاخص آورده شده است. این میانگینها بین ۱ تا ۵ می‌باشند که به توصیف و تحلیل هر یک می‌پردازیم:

میزان موافقت با اقتدارگرایی سیاسی از ۱ تا ۵، برابر با ۸۸/۲ است. یعنی میزان موافقت شهروندان اردبیلی با اقتدارگرایی از متوسط کمتر است و این نشان از این دارد که پاسخگویان با سرکوبهای سیاسی و طرد مخالفان، اطاعت بی‌چون‌وچرا از رهبران و مخالفت با رهبرانی که خود را فراتر از قانون می‌پندارند، مخالفند و به نظر می‌رسد که این نوع تفکر در حال رشد است. با توجه به جدول مذکور مشاهده می‌شود که به ترتیب طبقه بالا، طبقه متوسط و طبقه پایین با اقتدارگرایی سیاسی مخالفت داشته‌اند. پناهی و شالچی (۲۰۱۵) میزان مخالفت با اقتدارگرایی را در سطح پایینی گزارش کرده‌اند. در واقع استفاده از رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی بر این تغییر و افزایش مخالفت با اقتدارگرایی بی‌تأثیر نبوده است.

دانش سیاسی: با مقایسه میانگینهای شاخص دانش سیاسی (از صفر تا ۹) در بین طبقات اجتماعی بیشترین میزان به ترتیب مربوط به طبقه بالا (۹/۳)، طبقه متوسط (۹/۲) و طبقه پایین (۷/۲) است و در کل جامعه ۲/۶۶ درصد پاسخگویان میزان دانش سیاسی کم و ۸/۳۳ درصد زیاد دارند.

مقایسه طبقات اجتماعی با فرهنگ سیاسی و شاخصهای آن

به‌وسیله آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه، میانگین فرهنگ سیاسی و شاخصهای فرهنگ سیاسی با طبقات اجتماعی مقایسه شد، در جدول شماره (۴) نتیجه این آزمون مشاهده می‌شود.

جدول (۴) آزمون مقایسه طبقات اجتماعی و فرهنگ سیاسی

مقایسه طبقات			p	F	شاخص
طبقه بالا و متوسط	طبقه پایین و بالا	طبقه پایین و متوسط			
۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۲	۰/۰۰۱	۳۲/۵۷	فرهنگ سیاسی
۰/۴	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۹/۸۹	مشارکت مدنی
۰/۵۲	۰/۱۳	۰/۵۲	۰/۱۵	۰/۵۲	اعتماد درونی سیاسی ۱/۸۹
۰/۰۶۵	۰/۰۶۵	۰/۹	۰/۰۴	۳/۱	کارایی درونی سیاسی
۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۵	۰/۰۰۱	۱۴/۷	دانش سیاسی
۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۱۲	۰/۰۰۱	۱۹/۳۹	مدارای سیاسی
۰/۱	۰/۰۵۴	۰/۹	۰/۰۶	۲/۸	اقتدار سیاسی

به وسیله آزمون شفه مشخص می شود که میانگین فرهنگ سیاسی طبقه پایین با طبقه متوسط تفاوتی ندارد، ولی بین طبقه پایین با طبقه بالا و طبقه متوسط با طبقه بالا، تفاوت معنی داری وجود دارد. با توجه به اینکه میانگین فرهنگ سیاسی طبقه بالا از نظر توصیفی بالاتر از طبقه متوسط و طبقه متوسط بالاتر از طبقه پایین است، نتیجه آزمون شفه نشان می دهد که از نظر آماری تفاوت بین طبقه بالا با طبقه متوسط و پایین معنی دار است، ولی تفاوت فرهنگ سیاسی طبقه متوسط با طبقه پایین معنی دار نیست.

از بین شاخصهای فرهنگ سیاسی، شاخصهایی که با طبقات اجتماعی (بالا، متوسط و پایین) معنادار شد، عبارتند از: مشارکت مدنی، کارایی درونی سیاسی، دانش سیاسی و مدارای سیاسی. همچنین شاخصهای اعتماد سیاسی فردی و اقتدار سیاسی با طبقات اجتماعی معنادار نشد که در ادامه به توضیح آنها پرداخته می شود.

مشارکت مدنی: آزمون تحلیل واریانس نشان می دهد که مشارکت مدنی با طبقات

اجتماعی معنادار است. به کمک آزمون شفه آنچه باعث معناداری شده است تفاوت بالاتر میانگین طبقه پایین با طبقات متوسط و بالا است. به عبارت دیگر بالاتر بودن میانگین طبقه پایین در مشارکت مدنی معنادار است و تفاوت بین طبقه متوسط و بالا با یکدیگر معنادار نیست. طبقه پایین در بین شهروندان اردبیل از مشارکت مدنی بیشتری نسبت به طبقات بالا و متوسط برخوردارند و این به سستی بودن و جمع‌گراتر بودن طبقه پایین برمی‌گردد و از طرفی طبقات متوسط و بالا محافظه‌کاری بیشتری به خرج می‌دهند.

کارایی درونی سیاسی: تفاوت بین طبقات اجتماعی با کارایی درونی سیاسی معنی‌دار شد (در سطح ۰/۰۵)، ولی با انجام آزمون شفه و مقایسه طبقات با یکدیگر معناداری حاصل نشد. دانش سیاسی: تفاوت میانگین دانش سیاسی در بین طبقه پایین با متوسط معنی‌دار نشد، ولی تفاوت بین دانش سیاسی طبقه بالا با طبقه پایین و متوسط معنی‌دار شد و طبقه بالا به طور معناداری از دانش سیاسی بالاتری نسبت به طبقات پایین و متوسط برخوردار بودند. مدارای سیاسی: مدارای سیاسی طبقات با یکدیگر تفاوت معنی‌داری دارند، طبقه بالا بیشتر از طبقه متوسط و طبقه متوسط بیشتر از طبقه پایین از مدارای سیاسی بیشتری برخوردارند.

آزمون معنی‌داری رابطه بین طبقه اجتماعی، سن و جنس با فرهنگ سیاسی

به وسیله آزمون رگرسیون به روش قدم‌به‌قدم، متغیرهای طبقه اجتماعی، سن و جنس را با شاخص فرهنگ سیاسی وارد مدل کردیم (جدول شماره ۵) که همگی معنی‌دار شدند. ابتدا متغیر طبقه اجتماعی، سپس متغیر سن و بعد جنسیت وارد مدل شدند. متغیر طبقه اجتماعی با ضریب بتای مثبت ۰/۲۷ و سطح معنی‌داری ۰/۰۱، سن با ضریب بتای مثبت ۰/۰۹ و سطح معنی‌داری ۰/۰۵ و جنسیت با ضریب بتای منفی ۰/۰۸ و سطح معنی‌داری ۰/۰۵، معنی‌دار شدند.

جدول (۵) آزمون رگرسیون متغیرهای طبقه اجتماعی، سن و جنسیت در رابطه با فرهنگ

سیاسی

فرهنگ سیاسی				متغیرهای مستقل
<i>p</i>	β	<i>SES</i>	<i>B</i>	
۰/۰۰۰	۰/۲۷	۰/۸۸	۶/۲۴	طبقه اجتماعی
۰/۰۱۶	۰/۱۰	۰/۰۵	۰/۱۲	سن
۰/۰۲۲	-/۰۸	۱/۲۷	۲-/۹۱	جنسیت

برای انجام تفاوت میانگین فرهنگ سیاسی و جنسیت، از آزمون تی تست مستقل از هم استفاده کردیم. این آزمون با سطح معنی داری ۰/۰۵ (Sig=۰.۰۳) معنی دار شد و نشان داد که مردان از فرهنگ سیاسی بالاتری نسبت به زنان برخوردار هستند.

بحث

فرهنگ سیاسی هر جامعه‌ای ارتباط تنگاتنگی با تاریخ و تجارب گذشته آن جامعه دارد. این امر بر ادراک اجتماعی افراد از شرایط و موقعیتشان در مسائل مختلف سیاسی- اجتماعی مؤثر است. با توجه به تاریخ طولانی و کهن جامعه ایرانی و شرایط حاکم در این جامعه، برخی از جامعه‌شناسان تاریخی برای مطالعه جامعه ایران، «نظریه استبداد ایرانی» (همایون کاتوزیان، ۲۰۰۱)، «نظریه راهبرد و سیاست سرزمینی جامعه‌ی ایرانی» (پیران، ۲۰۰۵)، «پاتریمونیاالیسم» (وبر، ۱۹۷۸)، «جامعه کوتاه‌مدت» (همایون کاتوزیان، ۲۰۱۸)، «استبداد شرقی» (ویتفولگل، ۲۰۱۲)، «فرهنگ عشیره‌ای» (سریع القلم، ۲۰۱۸) را مطرح کرده‌اند.

این به معنای آن است که فرهنگ سیاسی حالتی انباشتی دارد. به عبارت دیگر تجارب تاریخ گذشته ایران بر ادراکات سیاسی آنان از وضعیت موجود مؤثر است. همان‌طور که جان فوران می‌گوید: اینکه در ایران همه جنبشها و انقلابها در میانه راه باز مانده‌اند و ائتلاف آنها شکننده بوده است، ناشی از سیستمی است که قرن‌ها بر ایران حکومت می‌کرده است. به قول کاتوزیان «انقلاب مشروطه»، انقلابی برای دستیابی به قانون بود، به این معنا که تا آن زمان در ایران قانونی وجود نداشته است و همیشه استبداد حکمفرما بوده است (و همچنین ادامه یافت). یا در نظریه راهبرد و سیاست سرزمینی، پیران معتقد است: استبداد، انتخاب ایرانی است به خاطر شرایطی که بر ایران مثل ناامنی و ویژگیهای سرزمینی حاکم بوده است، مردم ایران استبداد را باز تولید می‌کنند، هر چند که دائما در قالب جنبشها و انقلابها برای رسیدن به اهدافشان تلاش کرده و به پیروزیهایی هم رسیده باشند. در واقع فرهنگ سیاسی جامعه هم در سطح خرد و هم کلان بر جامعه تأثیرگذار است. به عبارتی دیگر جنبشها و انقلابها در ایران را نمی‌توان بدون مطالعه فرهنگ سیاسی جامعه ایران شناخت. مصلی‌نژاد (۲۰۱۴) عناصر بنیادین فرهنگ سیاسی ایران را شامل بی‌اعتمادی، بیگانه‌ستیزی، رفتارهای فراقانونی، برتری‌گرایی و ناپایداری در کنش سیاسی می‌داند. به همین دلیل است که در ایران بی‌ثباتی سیاسی، استبداد، احساس ناامنی و بی‌اعتمادی در بین مردم و نخبگان، تضاد دولت و ملت، از بین بردن گروههای رقیب در کارزارهای مختلف سیاسی، نداشتن روحیه جمع‌گرایی، عدم تحمل در مقابل نقد و انتقاد را می‌توان دید. با توجه به ویژگیهایی که فرهنگ سیاسی جامعه‌ی ایران دارد، این میراث سالهای دور است که از گذشتگان و در شرایط تاریخی ایران به ارث رسیده و تا به حال تداوم یافته است.

یافته‌های تحقیق در زمینه فرهنگ سیاسی طبقات اجتماعی در ایران گویای شکاف بین نظام سیاسی و مردم، بی‌اعتمادی نهادی، دوری از اقتدارگرایی و پیچیده پنداشتن موضوع سیاست است. با توجه به یافته‌ها، فرهنگ سیاسی در اذهان و اندیشه‌ها رشد یافته، ولی در بعد رفتاری و

عملی عقب افتاده است که یکی از دلایل آن می‌تواند هزینه‌های فعالیت سیاسی باشد و همچنین فرهنگ سیاسی که در طول تاریخ در ایران وجود داشته است. نتایج تحقیق نشان داد بین فرهنگ سیاسی طبقه پایین و متوسط رابطه معنی‌داری وجود ندارد، ولی بین فرهنگ سیاسی طبقه بالا با طبقه پایین و متوسط رابطه معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر طبقات پایین و متوسط نقش منفعلی در کنشگری نسبت به سیاست و نظام سیاسی دارند. همچنین آنها شهروندانی بی‌انگیزه و بی‌تفاوت نسبت به موضوعات سیاسی، اعمال سیاسی و نظام سیاسی هستند.

سیاست‌هایی که دولت اتخاذ می‌کند در امورات مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بدون رأی و نظر مردم صورت می‌گیرد و طبقات متوسط و پایین هم هیچ‌گونه واکنشی نسبت به کارکرد این نوع سیاستها نشان نمی‌دهند، یعنی افراد به عنوان مشارکت‌کننده‌هایی، بی‌انگیزه و بی‌تفاوت هستند. نظام سیاسی به عنوان یک هدف عمومی در نظر گرفته نمی‌شود و اگر هم گرفته می‌شود از درجه پایینی برخوردار است. گرایش به سمت ورودیها و خروجیهای نظام نادیده انگاشته می‌شوند و به عبارتی تصمیمات و خط‌مشیها بدون توجه به جامعه از بالا تحمیل می‌شود. با توجه به اینکه تفاوتی بین فرهنگ سیاسی طبقه متوسط و پایین وجود ندارد، جمعیت زیادی از شهروندان اردبیلی از این نوع فرهنگ سیاسی برخوردارند.

همچنین توجه به این نکته مهم است که مطالبات و خواسته‌های این طبقات نزدیک هم شده که این موضوع بر تشنت و پراکندگی طبقه متوسط تأثیر گذار بوده و باعث می‌شود از منافع طبقاتی و ایدئولوژی مشخص و معینی برخوردار نباشند و از شعارهای آزادی‌خواهانه، دموکراسی‌خواهی، جامعه مدنی و حقوق شهروندی فاصله بگیرند. به عبارتی دیگر طبقه متوسط و طبقه پایین در حال حاضر به یک انفعال سیاسی رسیده که البته این شرایطی است که در طی ادوار گذشته و سالهای اخیر بر سر طبقه متوسط و پایین، وارد آمده و این طبقات تحت فشار قرار گرفته‌اند.

این نتایج را می‌توان با توجه به سنخ‌شناسی فرهنگ سیاسی آلموند و وربا این‌گونه بیان کرد: فرهنگ سیاسی طبقه پایین و طبقه متوسط محدود - تبعی است، یعنی ترکیبی از فرهنگ سیاسی

محدود و تبعی است. به عبارت دیگر طبقه متوسط و پایین ممکن است جهت‌گیری مثبتی نسبت به نظام سیاسی داشته باشند، ولی عموماً در ارتباط با نظام حاکمیت نقشی یک طرفه وجود دارد و این رابطه از بالا به پایین است که می‌تواند تأییدی بر نظریه اینگلهارت باشد که معتقد است: رشد اقتصادی بر ارزشهای ابراز وجود مؤثر است و این ارزشها می‌تواند بر فرهنگ سیاسی مشارکتی مؤثر واقع شده و به شکوفایی دموکراسی منجر شود. فرهنگ سیاسی طبقه بالا تبعی-مشارکتی است. این در حقیقت به این معنا است که طبقه بالا در مواردی ممکن است انتقاداتی به نظام سیاسی داشته باشند و یا به عنوان کنشگر منتقد نظام سیاسی باشند، ولی با این حال فرهنگ سیاسی این طبقه ترکیبی از تبعی و مشارکتی است. یعنی این طبقه نمی‌تواند نقشی فعال هم در جهت‌گیری نسبت به سیاسی و هم به عنوان کنشگر در نظام سیاسی داشته باشد.

لیپست^۱ (۱۹۶۳) معتقد است که اعضای طبقه متوسط و بالای جامعه در مقایسه با طبقات پایین مشارکت سیاسی کمتری دارند. وی همچنین معتقد است پیش‌شرط توسعه سیاسی، توسعه اقتصادی است. هر چند در تحقیق حاضر طبقات اجتماعی عامل مهمی در تبیین فرهنگ سیاسی است، ولی نتایج این تحقیق نشان داد که فرهنگ سیاسی طبقه متوسط و پایین تفاوت معنی‌داری با هم ندارند. به عبارت دیگر این تحقیق نشان از نزدیک شدن مرزهای طبقه متوسط و پایین و یا شاید بتوان گفت عدم تشخیص مرزهای طبقه متوسط و پایین و افزایش جمعیت طبقه پایین از بعد فرهنگی حکایت دارد و به عبارتی طبقه متوسط در بسیاری موارد خود را شبیه طبقه پایین می‌داند. برای تبیین چگونگی آن بهتر است نگاهی تاریخی به طبقه متوسط داشته باشیم یعنی به نحوه شکل‌گیری طبقه متوسط و ساختار آن، مخصوصاً تغییرات ساختاری که این طبقه در سالهای گذشته با توجه سیاستهای دولتهای مختلف در زمینه‌های اقتصادی و فرهنگی داشته‌اند، سبک زندگی و ذائقه‌های طبقه متوسط را دستخوش تغییر قرار داده و این طبقه با تشتت و پراکندگی بیشتری مواجه شده است. بنابراین در این راستا پیشنهاد می‌شود تحقیقی

1. Lipset

در زمینه ساختار طبقه متوسط در ایران با نگاهی تاریخی و مقایسه‌ای صورت گیرد.

نکته دیگری که باید در نظر گرفت معنادار شدن تفاوت فرهنگ سیاسی زنان با مردان است که در تحقیق حاضر مردان از فرهنگ سیاسی بالاتری برخوردار بودند. در اینجا می‌توان اشاره‌ای به نظر لوسین پای داشت. پای معتقد است: «فرهنگ سیاسی، محصول تاریخی جمعی یک نظام سیاسی و تاریخی زندگی افرادی است که آن نظام را می‌سازند و به همین دلیل به طور یکسان در حوادث عمومی و تجربه‌های شخصی ریشه دارد (پای، ۱۹۹۱). در واقع بر اساس فرایند جامعه‌پذیری زنان و جایگاه آنان در نظام اجتماعی و با توجه به وجود زمینه‌های نابرابر و احساس تضییع حقوق زنان نسبت به مردان در جامعه و همچنین احساس تبعیض (به جهت عدم تبیین صحیح احکام دینی و در مواردی بدون مستندات فقهی و صرفاً بر اساس تعصبات مردانه بر زنان تحمیل می‌شود)، زنان نسبت به مردان در زمینه کنشگری سیاسی و جهت‌گیری به سمت نظام سیاسی، منفعل‌تر عمل کرده و از رضایت سیاسی پایین‌تری برخوردارند و فرهنگ سیاسی پایین‌تری نیز دارند. این مقوله می‌تواند ناشی از شرایط تاریخی و همچنین آگاهیهای سیاسی باشد که تبیین جنسیتی این موضوع در نوشتار حاضر نمی‌گنجد و می‌تواند موضوع تحقیق جداگانه‌ای باشد.

کلام آخر اینکه با توجه به نتایجی که از فرهنگ سیاسی و شاخصهای آن به دست آمده، می‌توان اولویتها و شاخصهای فرهنگ سیاسی را برای سیاستگذاری و برنامه‌ریزی استراتژیک بکار برد و با تقویت نقاط ضعف شاخصهای فرهنگ سیاسی به شکوفایی فرهنگ سیاسی و در نهایت توسعه سیاسی کمک کرد. با توجه به اینکه سیاستگذاری فرهنگی در اغلب برنامه‌ها کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد و در برنامه‌های توسعه بخش فرهنگ به صورت کلی و با مفاهیم ارزشی و مبهم تدوین می‌شود، از طرفی ارزشها و اصول نهادینه شده همواره محدودیتهایی را فراروی سیاست‌گذاران قرار می‌دهند و حتی گاهی منجر به شکست و عدم موفقیت آنها می‌شوند، لذا پیشنهاد می‌شود سیاستگذاران در صدد گسترش و تقویت

ساختار طبقه متوسط شهروندان اردبیلی برآیند. همچنان که اشاره شد از پیش شرطهای گسترش این طبقه رشد اقتصادی و بهبود وضعیت معیشت شهروندان است، چراکه بهبود این وضعیت باعث تقویت هویت و انسجام ملی شهروندان اردبیلی می‌شود. از طرف دیگر تضعیف طبقات اجتماعی از نظر اقتصادی و فرهنگی منجر به مسائل متعددی مثل کاهش هویت ملی شود که این امر بر عدم توسعه فرهنگ سیاسی و در نتیجه کاهش توسعه سیاسی منجر می‌شود که در این راستا نگارندگان پیشنهاد می‌کنند تحقیقاتی پیرامون رابطه فرهنگ سیاسی و هویت ملی و همچنین ساختار طبقه متوسط و هویت سیاسی صورت گیرد.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان در تهیه مقاله مشارکت داشته‌اند.

منابع مالی

برای این مقاله از شخص و یا سازمانی حمایت مالی دریافت نشده است.

تعارض منافع

نویسندگان اظهار داشتند که تضاد منافی وجود ندارد.

پیروی از اصول اخلاقی پژوهش

در مطالعه حاضر تمامی ملاحظات اخلاقی از جمله شرط امانت، صداقت و عدم سرقت ادبی رعایت شده است.

- Almond, G., Powell, B. (1978). *Comparative Politics: (System Process and Policy)*. Second edition. Little Brown and Company.
- Almond, G., Verba, V. (1965). *Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton University Press.
- Birdsall, N. (2010). The (indispensable) Middle Class in Developing Countries. In R. Kanbur and M. Spence (Eds.), *Equity and Growth in a Globalizing World*. The World Bank, Washington, DC
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction* (Richard Nice, Trans.). London: Routledge.
- Emanjomehzadeh J, Ebrahimipour H, Rahbarghazi M, Noeibaghban M. (2013), An Assessment On The Relationship Between Political Culture And Political Behavior The Girl Students In The University Of Isfahan, *QUARTERLY WOMAN IN DEVELOPMENT AND POLITICS (WOMEN'S RESEARCH)*, SPRING 2013, Volume 11, Number 1; Pages: 119 - 134. (In Persian)
- Giddens, A. (2013), *Sociology*, (translated by Hassan Chavoshiyan). Tehran: Ney. (In Persian).
- Grab, J.A. (1994), *Social Inequality: Perspectives of Classical and Contemporary Theorists*, (translated by Mohammad Siyahpoosh and Ahmad Reza Gharavizad). Tehran: Moaser. (In Persian).
- Homayoon Katouzian M (2001), *Iranian History and Politics, the Dialectic of State and Society*, (Translated by Alireza Tayeb), Tehran: Ney. (In Persian).
- Homayoon Katouzian M (2018), *Iran, The Short-Term Society and three other essays*, (translated by Abdollah Kowsari), Tehran Nashr-e Ney, 13th impression. (In Persian).
- Ingelhart, R. (1994). *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Translated by Maryam vetr. Tehran: Kavir. (In Persian).
- Inglehart, Ronald & Welzel, Christian (2010), *Modernization, Cultural Change and Democracy*, Translated by Yaghoob Ahmadi, Tehran: Kavir. (In Persian).
- Jalaiepour, H. And Azizimehr, Kh. (2017), *Sociological analysis of class values in Iran*. *Journal of Sociological Review*. Volume 24, Number 2, Fall and Winter, pages: 319-346.. (In Persian).
- Karimi, M.E, Rezaee A (2006). *Political Culture of Mazandaran People*, *Journal of Iranian Social Studies*, Volume 1, Number 2, Summer, Pages: 39-61. (In Persian).

- Kirbis, A. (2013). Political participation and non-democratic political culture in western Europe, east-central Europe and post-Yugoslav countries. In *Democracy in Transition*, (pp. 225-251). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Lipset, s. (2002), *Sociology of strata and social inequalities*, (translated by Javad Afshar Kohan). Tehran: Nika. (In Persian).
- Lipset, S. M. (1963). Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy. *American Political Science Review*, 53(1), 69-105.
- Marx, K. And Engels. (2016), *German Ideology*, (translated by Tirdad Niki), Tehran:Ferdows.
- Manshadi M, Akbari S (2020). The Relationship between Political Structure and Political Development in the First Pahlavi Period Based on Bernard Crick's Model, *Quarterly the state studies*, Volume 6, Issue 21, Summer, Pages 179-214. (In Persian).
- Momtaz,F. (2004), Introducing the concept of class from Bourdieu's view. *Journal of Humanities*. No. 42-41. (In Persian).
- Mosalla Nejad, A. (2014), *Iranian political culture*. Tehran: Saba Cultural Institute. (In Persian).
- New York Times. (2005). *Class Matters*. New York: Times Book.
- Panahi, M. And Shalchi, S. (2015), Tendency to Democracy and Study of the Social Elements Related to the Issue; Case Study Citizens of Tehran, *Journal of Political Strategic Studies*, Volume 4. Issue 13-Serial Number 13, Autumn, pages 95-118. (In Persian).
- Piran, P. (2005). The theory of strategy and policy of the territorial community, *Andisheh of Iranshahr*,6, pages: 22-34. (In Persian).
- Pressman, S. (2007). The Decline of Middle Class: an International Perspective. *Journal of Economic Issues*, 41(1), 181-200.
- Pye L (1991). Political Culture and political development, (translated by M. Mohammadi), *Letter of Culture*, 2 (5-6), pages: 37-47. (In Persian).
- Qeisari, N. And Shakuri A. (2002), *Political Culture: A Study in the Structure and Theoretical Developments of a Concept*. *Journal of Mofid*, Fall & Winter, Number 32, Pages: 29-54. (In Persian).